

ԿԱՐԾԻՔ
ՊԱՇՏՈՆԱԿԱՆ ԸՆԴԴԻՄԱԽՈՍԻ

ՄԻՔԱՅԵԼ ԷՌԵՍՏԻ ՍՈՂՈՄՈՆՅԱՆԻ «ԲՆԱԿԱՆ ՄԵՆԱՇՆՈՐՀԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ԿԱՐԳԱՎՈՐՄԱՆ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ» ԹԵՄԱՅՈՎ ԱՏԵՆԱԽՈՍՈՒԹՅԱՆ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ՝ ՆԵՐԿԱՅԱՑՎԱԾ Ը.00.02 - «ՏՆՏԵՍՈՒԹՅԱՆ, ՆՐԱ ՈԼՈՐՏՆԵՐԻ ՏՆՏԵՍԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒՄ» ՄԱՍՆԱԳԻՏՈՒԹՅԱՄԲ ՏՆՏԵՍԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ԹԵԿՆԱԾՈՒԻ ԳԻՏԱԿԱՆ ԱՍՏԻՃԱՆԻ ՀԱՅՑՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Ատենախոսության թեմայի արդիականությունը:

Ցանկացած երկրի, այդ թվում նաև Հայաստանի Հանրապետության տնտեսության տարբեր հատվածների, ինչպես նաև սոցիալ-տնտեսական զարգացման տեմպերի վրա ազդում են բազմաթիվ գործոններ, որոնց մեջ ամենաազդեցիկներից մեկը հանդիսանում է բնական մենաշնորհների թողարկած արտադրանքների և մատուցած ծառայությունների գնագոյացման, ինչպես նաև ոլորտի պետական կարգավորման կառուցակարգերն ու մոտեցումները: Այդ իմաստով չափազանց կարևոր է, որպեսզի նշված հարցերը կարևորվեն, ինչպես պետական քաղաքականության առանցքային ուղղություններում, այնպես էլ գիտական հետազոտության շրջանակներում:

Շուկայական տնտեսության պայմաններում, երբ ՀՀ-ում զգալիորեն կրճատվեցին արտադրության ծավալները, կրճատվեց նաև բնական մենաշնորհի արտադրանքի նկատմամբ պահանջարկը, արդյունքում նաև՝ թողարկվող արտադրանքի (մատուցվող ծառայության) ծավալները: Նշված հանգամանքը լրջորեն խոչընդոտեց ոչ միայն բնական մենաշնորհի գործունեության ապահովման հարցում, այլ նաև տնտեսական համակարգում դրա կարգավորիչ գործառույթների ամրապնդման և ընդլայնման գործում:

Հետազոտության հրատապությունն ընդգծվում է այն հանգամանքով, որ վերջին տարիներին Հայաստանի Հանրապետությունում բավարար չափով ուշադրություն չի դարձվում բնական մենաշնորհի գործունեության կարգավորման խնդիրների

լուծմանը, պատշաճ մոտեցում չի ցուցաբերվում դրա համակողմանի ուսումնասիրությանը և առկա խնդիրների լուծմանը:

Նշված հիմնախնդրի պարզաբանման և գործնական կիրառման կառուցակարգերի մշակման անհրաժեշտությունը և կարևորությունը պայմանավորել են սույն ատենախոսության կառուցվածքը, առաջադրված խնդիրների ուսումնասիրության շրջանակները և խորությունը:

Հետազոտության հիմնական նպատակը և խնդիրները:

Ատենախոսության նպատակն է բնական մենաշնորհների ձեռնարկությունների պետական կարգավորման կառուցակարգերի կատարելագործմամբ Հայաստանի Հանրապետությունում պետության, սպառողի և բնական մենաշնորհի սուբյեկտների շահերի հավասարակշռության ապահովումը:

Սահմանված նպատակին հասնելու համար առաջադրվել և լուծվել են հետևյալ խնդիրները.

- ուսումնասիրել մենաշնորհի և մենաշնորհային շուկայական կառուցվածքի տնտեսական բովանդակությունը, դրանց տեսակները և ձևավորման էվոլյուցիոն գործընթացը,
- բացահայտել բնական մենաշնորհի գործառնությունների իրականացման կառուցակարգերն ու առանձնահատկությունները,
- վերլուծել համաշխարհային տնտեսությունում բնական մենաշնորհի տարածված ձևերը, դրանցից մատնանշել Հայաստանի համար կիրառելի տարբերակները,
- վերհանել և ներկայացնել բնական մենաշնորհի էվոլյուցիոն զարգացումները, ապապետականացման և մասնավորեցման ասպեկտները աշխարհի տարբեր երկրներում, այդ թվում՝ նաև Հայաստանի Հանրապետությունում,
- հիմնավորել ոլորտի պետական կարգավորման անհրաժեշտությունը և սահմանել պետության մասնակցության չափերը բնական մենաշնորհի կարգավորման հարցում,

- ուսումնասիրել և վերլուծել բնական մենաշնորհի պետական կարգավորման մեթոդաբանական ասպեկտները և նախանշել դրանց կիրառման հնարավորությունները Հայաստանի Հանրապետության բնական մենաշնորհների կարգավորման բնագավառում,
- ներկայացնել Հայաստանի Հանրապետության բնական մենաշնորհի պետական կարգավորման ինստիտուցիոնալ վերափոխումները նրա կատարելագործման համատեքստում,
- բացահայտել Հայաստանի Հանրապետության բնական մենաշնորհի պետական կարգավորման ոլորտում առկա հիմնահարցերը,
- մշակել բնական մենաշնորհները կարգավորող պետական մարմնի գործունեության, սակագների հաշվարկման մեթոդոլոգիայի և բնական մենաշնորհի սուբյեկտների կողմից մատուցվող ծառայությունների կատարելագործման, ինչպես նաև ներդրումների ներգրավման խթանիչ գործիքակազմի բարելավման ուղղություններ և կառուցակարգեր:

Հետազոտության հիմնական արդյունքները և գիտական նորույթը:

Ատենախոսության գիտական արդյունքները հիմնված են Հայաստանի Հանրապետությունում բնական մենաշնորհի սուբյեկտների գործունեության և պետական կարգավորման հիմնախնդիրների համալիր ուսումնասիրության վրա, և դրսևորվում են որպես՝ ազգային տնտեսության դինամիկ զարգացման, սակագների հաշվարկման մեթոդոլոգիաների ու ներդրումային քաղաքականության կարգավորման մեթոդական հիմքի մշակման բազա:

Ատենախոսության շրջանակներում ստացված արդյունքներից գիտական նորույթ, մեր գնահատմամբ կարող են հանդիսանալ հետևյալները՝

- պետության ու բնական մենաշնորհի սուբյեկտների փոխգործակցության համակողմանի վերլուծության հիման վրա մշակվել է պետության ու բնական մենաշնորհի սուբյեկտների փոխգործակցության նոր կանոններ և կառուցակարգեր, մասնավորապես՝ բնական մենաշնորհի սուբյեկտի կողմից սակագների բարձրացման հայտը չպետք է զսպվի կարգավորո-

դի կողմից և չպետք է դիտարկվի բնակչության սոցիալական հարցերի լուծման համատեքստում,

- բացահայտվել է բնական մենաշնորհի պետական կառավարման և պետական կարգավորման հիմնախնդիրներն ու հիմնավորվել է, որ պետությունը նույնպես պետք է ունենա կարգավորման սուբյեկտի կարգավիճակ,
- մշակվել է բնական մենաշնորհը կարգավորող պետական անկախ մարմնի ֆինանսավորման և գործունեության վերահսկողության նոր կառուցակարգ,
- մշակվել է բնական մենաշնորհի կարգավորման խթանիչ գործիքակազմ, մասնավորապես սակագների կարգավորման նոր մեթոդաբանություն, ինչն էականորեն կնպաստի բնական մենաշնորհի սուբյեկտի ներդրումների խթանմանն ու գործունեության արդյունավետության մակարդակի բարձրացմանը:

Ատենախոսության կառուցվածքը և բովանդակությունը:

Ատենախոսությունը բաղկացած է ներածությունից, երեք գլուխներից, եզրակացություններից և առաջարկություններից, օգտագործված գրականության ցանկից և հավելվածներից:

Ատենախոսության ներածությունում հիմնավորվել է հետազոտության թեմայի արդիականությունը, ներկայացվել են հետազոտության նպատակն ու խնդիրները, հետազոտության օբյեկտը և առարկան, տեսամեթոդաբանական և տեղեկատվական հիմքերը, գիտական նորույթը և արդյունքները, գործնական նշանակությունը:

Ատենախոսության առաջին՝ «Բնական մենաշնորհը ազգային տնտեսության համակարգում (տեսամեթոդական հիմքերը)» գլխում ներկայացվել են մենաշնորհի տնտեսական բովանդակությունը, բնորոշումներն ու տեսակները, բնական մենաշնորհի գործառնություններն ու դրանց իրականացման կառուցակարգերը, ինչպես նաև բնական մենաշնորհների ձևավորումը << ապապետականացման գործըն-

թացի համատեքստում, որտեղ համակողմանիորեն ուսումնասիրվել և վերլուծվել է նաև միջազգային փորձը:

Ատենախոսության երկրորդ՝ «ՀՀ բնական մենաշնորհի պետական կարգավորումը եվ միջազգային փորձի վերլուծությունը» գլխում ներկայացվել են բնական մենաշնորհի պետական կարգավորման միջազգային փորձի վերլուծությունը, ներկայացվել և հիմնավորվել է պետության մասնակցության անհրաժեշտությունը և սահմանները բնական մենաշնորհի կարգավորման գործում, ինչպես նաև կատարվել է բնական մենաշնորհների պետական կարգավորման մեթոդաբանության վերլուծություն:

Ատենախոսության երրորդ՝ «Հայաստանում բնական մենաշնորհի պետական կարգավորման գործընթացի կատարելագործման հիմնախնդիրները» գլխում ներկայացվել են ինստիտուցիոնալ վերափոխումները Հայաստանի բնական մենաշնորհի կատարելագործման համատեքստում, բնական մենաշնորհի սակագնային քաղաքականության կատարելագործման հիմնահարցերը Հայաստանի Հանրապետությունում, ինչպես նաև ներկայացվել է ՀՀ բնական մենաշնորհի պետական կարգավորման կառուցակարգերը սակագնային քաղաքականության կատարելագործման համատեքստում:

Հետազոտության արդյունքում ստացված արդյունքային դրույթներն ամփոփված են ատենախոսության եզրակացություններ բաժնում:

Դիտողություններ ատենախոսության վերաբերյալ:

Աշխատանքում առկա են որոշակի բացթողումներ, որոնք ներկայացվում են ստորև՝

1. Ատենախոսության 1.1՝ «Մենաշնորհի տնտեսական բովանդակությունը, բնորոշումներն ու տեսակները» ենթագլխում հայրենական տնտեսագետների տեսակետներին անդրադարձը բավականին մակերեսային է: Մեր կարծիքով նպատակահարմար կլիներ առավել մանրամասն անդրադառնալ հայրենական գիտնականների ուսումնասիրություններին:

2. Ատենախոսության աղյուսակ 3-ում ներկայացված են Հայաստանի Հանրապետության օտարերկրյա ներդրումների ծավալները 2008-2015թթ. կտրվածքով: Մեր կարծիքով ատենախոսության տվյալ հատվածի վերլուծության արդյունքներն ավելի համակողմանի և հիմնավոր կլինեին, եթե աղյուսակում ներկայացված լինեին և վերլուծվեին առավել թարմ տվյալներ, ինչպես նաև ներկայացվեին օտարերկրյա ներդրումների ոլորտային ու կառուցվածքային տեղաշարժերը:
3. Ատենախոսության առաջին գիտական նորույթը, ցանկալի էր ներկայացնել առավել կարճ ձևակերպմամբ, մասնավորապես հետևյալ խմբագրությամբ՝ «պետության ու բնական մենաշնորհի սուբյեկտների փոխգործակցության համակողմանի վերլուծության հիման վրա մշակվել է պետության ու բնական մենաշնորհի սուբյեկտների փոխգործակցության նոր կանոններ և կառուցակարգեր»:
4. Ատենախոսության արդյունքային դրույթներն ու վերլուծական նյութն առավել հիմնավոր և արժեքավոր կլինեին, եթե երկարաժամկետ կտրվածքի համար կատարվեին սակագների և արտադրության ու սպառման ծավալների տնտեսաչափական վերլուծություն և գնահատվեր սակագների յուրաքանչյուր միավոր փոփոխության ազդեցության չափը տնային տնտեսությունների և սպառող կազմակերպությունների սպառման ծավալների վրա, ինչպես նաև Հայաստանի Հանրապետությունում ընդհանուր գնաճի մակարդակի վրա:

Եզրակացություն

Ատենախոսության վերաբերյալ կատարված դիտողությունները չեն անդրադառնում հետազոտության գիտական արժեքի վրա, չեն նսեմացնում ստացված արդյունքների գիտական նշանակությունը և բացասական ազդեցություն չեն թողնում հետազոտության ընդհանուր գնահատականի վրա:

Ատենախոսության հիմնական արդյունքներն ունեն ինչպես տեսական, այնպես էլ կիրառական նշանակություն, այն ավարտուն հետազոտություն է, որտեղ

առաջադրված հիմնախնդիրները, դրանց ուսումնասիրության մեթոդաբանությունը և իրականացված հետազոտությունները կատարված են պատշաճ մակարդակով:

Այսպիսով, Միքայել Էռնեստի Սողոմոնյանի «Բնական մենաշնորհի պետական կարգավորման հիմնախնդիրները Հայաստանի Հանրապետությունում» թեմայով ատենախոսությունը համապատասխանում է «Հայաստանի Հանրապետության գիտական աստիճանաշնորհման կանոնակարգի» 7-րդ կետի, ինչպես նաև՝ թեկնածուական ատենախոսություններին ներկայացվող Հայաստանի Հանրապետության ԲՈԿ-ի այլ պահանջներին, իսկ հեղինակն արժանի է Ը.00.02 - «Տնտեսության, նրա ոլորտների տնտեսագիտություն և կառավարում» մանագիտությամբ տնտեսագիտության թեկնածուի գիտական աստիճանի շնորհմանը:

Պաշտոնական ընդդիմախոս,

տնտեսագիտության թեկնածու, դոցենտ

Ի. Զ. Ալեքսանյան

26 նոյեմբերի 2020 թվականի

Տնտեսագիտության թեկնածու Իլոնա Զավենի Ալեքսանյանի ատենախոսության իսկությունը հաստատում եմ.

ՀԱԱՀ գիտ. քարտուղար, գ.գ.թ., դոցենտ

Գ. Վ. Բադալյան